

Romani Herstory iliti protunarativi kao mjesta kreacije i otpora

•

English

•

Romani chib

Selma Pezerović |
25. listopada 2021.

romani.herstory

Foto: instagram/Romani Herstory

Poznato je da se mnogim zemljama širom Europe romska zajednica i dalje suočava sa socijalnom isključenošću, nedostatkom pristupa kvalitetnim zdravstvenim uslugama ili obrazovanju, kao i izazovima u pronalaženju zaposlenja i odgovarajućeg smještaja. Posebno se ističu Romkinje koje u svojoj borbi da ih se vidi i čuje, ponekad bivaju isključene čak i iz feminističkih krugova. O tome i srodnim temama razgovarala sam sa **Émilie Herbert-Pontonier**, istraživačicom i medijskom stručnjakinjom francuskih, belgijskih i romsko-manuških korijena. Osim diplome iz filmskog stvaralaštva stečene na Sveučilištu Kingston u Londonu (Velika Britanija), Herbert-Pontonier 2019. je stekla i doktorat iz medija, kulture i komunikacija na Sveučilištu u Liègeu (Belgija). Iako s malo iskustva na društvenim mrežama, na Međunarodni dan žena 2020. godine, ona otvara račun na Instagram platformi i simbolični ga naziva **Romani Herstory** koji postaje mjesto kratkih biografija koje pripovijedaju o životnom putu žena romskog podrijetla, neopjevanih heroína ili tragačica koje se odbijaju prilagoditi stereotipima.

Tako je moguće čitati priču o Panni Cinki, romsko-mađarskoj violinistici virtuozu iz 18. stoljeća koja je osporavala rodne konvencije/ideologije svoga doba ili o Ellen Chapman, krotiteljici divljih zvijeri iz 19. stoljeća koja je bila poznata i pod imenom "Madame Pauline De Verre, Dama od Lavova", ali i po tome što je bila tiha osoba koja je sa svojim životinjama postupala s određenom nježnošću, umjesto korištenjem biča i štapa. Tu su i Romkinje s kojima dijelimo sadašnjost kao što je Ana Maria Crina, mlada djevojka iz Rumunjske koja je vođena željom da pomogne onima oko sebe, svoju praksu bijele magije usavršavala dugi niz godina, Erika Varga, nagrađivana modna dizajnerica iz Mađarske, sestre, glumice i glazbenice Simonida i Sandra Selimović rodnom iz Srbije, novinarka Hedina Tahirović-Sijerčić, Gilda-Nancy Horvath i Silvia Agüero Fernández, političarke, znanstvenice, odvjetnice, sportašice, spisateljice... Romkinje na bezbroj načina pridonose unaprjeđenju svojih zajednica, i kako moja sugovornica ističe pozitivnih primjera ima, samo ne i dovoljno vidljivosti. Digitalna arhiva Romani Herstory tako pruža naraciju suprotnu onoj koja prešućuje i briše ogromne doprinose Romkinja društvu.

Kako ste došli na ideju pokretanja digitalne knjižnice i što vas je na to potaknulo?

U početku nisam zamišljala da će projekt dovesti do digitalne knjižnice kao takve. Romani Herstory započela je kao Instagram stranica u ožujku 2020. Moj cilj je bio istražiti, napisati i objaviti priče 100 Romkinja koje su me inspirirale i za koje sam mislila da će inspirirati i druge. U to sam vrijeme radila na istraživačkom projektu o romskom rodnom aktivizmu i izgradnji identiteta iz ženske perspektive. Tada sam otkrila žene poput sestara Pankova, Philomene Franz i Aranke Hegyi, i sjećam se da sam pomislila: *Kako je moguće da nikada prije nisam čula za te nevjerojatne žene?!*

Većina istraživača koji su pristupali našim zajednicama od 19. stoljeća usredotočili su se na muško iskustvo romskog života i kulture, što je rezultiralo velikom nezainteresiranošću za ženska pitanja. Čini se da je čak i danas tendencija da nas se predstavlja kao vječne žrtve ustrajan trend u većini akademskih i medijskih diskursa. Kad sam započela ovaj projekt, željela sam zabilježiti ideju da naša iskustva nisu samo definirana nevidljivošću, diskriminacijom i traumom. Da naša kolektivna povijest može biti i jedan od uspjeha, postignuća, otpora, solidarnosti ... Nakon godinu dana bilo je jasno da ni stotinu portreta nije dovoljno da pokažu raznolikost i bogatstvo doprinosa Romkinja društvu, pa sam nastavila pisati! No, htjela sam projekt pogurati još dalje i stvoriti odgovarajuću web stranicu koja bi mogla djelovati kao digitalna knjižnica, ali i ponuditi druge izvore poput doprinosa gostiju i popisa knjiga, članaka i medijskog materijala. To je još uvijek u tijeku, ali raste.

Vaši istraživački interesi usredotočeni su na pitanja spola, kulturne raznolikosti i kulturne proizvodnje. Do kojih ste novih saznanja došli prilikom prikupljanja podataka i razmjene sadržaja o Romkinjama?

Jedan od mojih omiljenih istraživačkih projekata bio je esej koji sam napisala o Romkinjama, filmašicama, uz podršku Europskog instituta za umjetnost i kulturu Roma. Stvarno je spojio sve moje istraživačke interese u jedno djelo! Mislim da je većina ljudi navikla gledati na Romkinje kao na objekte predstavljanja, ali rijetko kao na aktivne kulturne proizvođače. Nažalost, romskim ženama i dalje je izuzetno teško ući u kulturne industrije: često isključene iz tradicionalnih sredstava za proizvodnju i distribuciju, većina ih je radila u neovisnom sektoru što im je ponekad pogoršavalo nevidljivost. No to ne znači da Romkinje nisu ostavile

važno kulturno naslijeđe iza sebe. U ovom eseju identificiram 23 žene redateljice romskog podrijetla i nudim filmografiju s više od 120 kratkometražnih i dugometražnih igranih filmova, režiranih između 1981. i 2020. Sramota je što ti filmovi nisu poznatiji i lakše dostupni.

Znamo da nedostatak vidljivosti i sudjelovanja jača društvenu isključenost Romkinja te je povezan s niskom razinom društvene dobrobiti u romskim zajednicama, ali i da Romkinje mogu odigrati važnu ulogu u razbijanju stereotipa i situacijama nepovoljnog položaja. I sami ste izjavili da romske žene ne trpe zbog nedostatka pozitivnih primjera, već zbog nedostatka vidljivosti.

Prilično je frustrirajuće stalno se suočavati s istim stereotipom – da su Romkinje nezainteresirane za obrazovanje, da ne doprinose društvu... Da, pristup formalnom obrazovanju ostaje mjesto borbe za mnoge djevojke i žene Romkinje. No, bez obzira na akademske sposobnosti, Romkinje su bitan dio europskih društava – kao građanke, umjetnice, znanstvenice, književnice, aktivistice, na bezbroj su načina pridonijele poboljšanju svoje okoline. Jednostavno ne čujemo često o tome. Digitalna arhiva ima za cilj pružiti protunarativ i poništiti ovo utišavanje i brisanje.

Kakve su reakcije Romkinja, ali i šire zajednice, na digitalnu knjižnicu koju ste pokrenuli?

Reakcije su pozitivne, od samog početka! Volim primati prijedloge ili poruke ohrabrenja od drugih Romkinja, to me zaista potiče kad sam umorna ili kad izgubim motivaciju. To daje smisao onome što radim, kad netko odvoji vrijeme da podijeli koliko je sretan ili uzbuđen čitajući ove priče.

Neke su Romkinje bile znatiželjne o tome tko se “krije” iza romske povijesti. Oduvijek sam željela da projekt usmjeri pozornost na Romkinje i njihova postignuća – moj posao je jednostavno pisati o njima. Moj cilj nije biti *influencer* na društvenim mrežama, ne da u tome ima nešto loše, ali ono što mi je važno je

stvoriti vidljivost za sve nas, a ja ne želim personificirati tu borbu. Ipak, razumijem zašto je važno da neki ljudi znaju tko stoji iza takvog projekta. Stoga pokušavam pronaći ravnotežu i podijeliti onoliko osobnih detalja s koliko se osjećam ugodno, kako bi druge Romkinje znale da je Romani Herstory siguran prostor, koji je za njih napravila jedna od njih.

Moram reći da, iako su mi neki muškarci Romi pružili veliku podršku, sveukupno gledano, nisu puno komunicirali s projektom! Možda misle da ne bi bili dobrodošli? Zapravo, voljela bih uključiti više muškaraca u projekt, na primjer putem blog odjeljka, gdje objavljujem vanjske doprinose.

U digitalnoj biblioteci Romani Herstory moguće je pročitati kratke biografije Romkinja, kao i razne izvore o romskom rodnom aktivizmu. Mediji i umjetnost uvelike su pomogli u oblikovanju slike romske ženstvenosti koja ili fetišizira Romkinje, ili ih diskreditira. Je li se zastupljenost Romkinja u popularnoj kulturi poboljšala i koliko je važna raznolikost ženskih narativa koji pomažu u otvaranju pitanja o potrebi rekonstrukcije koncepta romskog i ženskog identiteta?

Ne mislim da se zastupljenost Romkinja drastično poboljšala s godinama. I dalje se svakodnevno suočavamo sa stereotipnim i esencijalističkim prikazima naših iskustava – bilo da je to na ekranu ili u novinama, na primjer. No, uzbuđena sam što ću vidjeti što će mlade umjetnice, filmašice i dramaturginje poput Aline Șerban, Mihaele Drăgan, Lise Smith, Vere Lackove ili Laure Halilović proizvesti u nadolazećim godinama! Njihov rad dovodi u pitanje dominantno predstavljanje Romkinja kao egzotične/erotske figure bez volje i samoodređenja i, što je najvažnije, doprinosi raznolikosti naše priče.

Mlade romske djevojke trebale bismo potaknuti da medije smatraju mogućim profesionalnim putem – to u Mađarskoj radi jedna druga filmašica, Katalin Bársony, kroz kampove Buvero, gdje se mlade djevojke obučavaju pripovijedanju, novinarstvu i snimanju dokumentarnih filmova. Čvrsto vjerujem da je zastupanje pitanje socijalne pravde. Sve dok ćemo i dalje gledati svoja iskustva prikazana pod prizmom stereotipa i klišeja, borit ćemo se da o sebi mislimo pozitivno.

U jednom od svojih djela napisali ste da je *Esmeralda preuzela internet i da ponovo zauzima svoje mjesto za stolom*. Vi ste Francuskinja romskog porijekla, a Victor Hugo i njegovo djelo *Zvonar Crkve Notre Dame* dobro su poznati i opisani kao ključni tekst u francuskoj književnosti. Kako je u tom smislu obilježeno vaše vlastito djetinjstvo i kakva sjećanja nosite iz tog razdoblja?

Mislim da s Esmeraldom imam odnos ljubavi i mržnje! Imala sam 10 godina kada je Disneyjeva adaptacija puštena u kina, ali najviše me obilježila knjiga koja je, kao što ste spomenuli, ključno štivo u francuskom školskom programu. Hugov izvorni opis Esmeralde malo se razlikuje od onog što znamo o njezinom američkom, poznatijem pandanu. Jednako je pretjerano seksualizirana i predstavljena na egzotičan način, no u romanu je Esmeraldina izuzetna ljepota posljedica samo činjenice da iako je odgojena kao Romkinja, ona to nije, jer je oteta pri rođenju. Kao djetetu to mi je bilo krajnje zbunjujuće i pogoršalo je osjećaj srama i nelagode prema mom romskom identitetu. Roman je nevjerojatno rasistički i ne smatram Esmeraldu uzorom. Ali ona je bila jedna od rijetkih osoba s kojima sam se u djetinjstvu mogla poistovjetiti, a i dalje me nadahnjuju njezina velikodušnost i suosjećanje.

Kad sam bila djevojčica, moja se obitelj puno selila i bilo mi je stvarno teško steći nove prijatelje. Zapravo, dosljedno su me maltretirali u svakoj školi koju sam pohađala. To me učinilo sramežljivom, introvertiranom i nepovjerljivom. Znam da je desetljećima kasnije ovo, nažalost, još uvijek uobičajeno iskustvo za romsku i sintsku djecu. Niti jedan od mojih roditelja nije imao priliku završiti školovanje, te su oboje napustili školu prije 16. godine. Naučila sam čitati kad sam imala 5 godina i proždirala bih knjige, ohrabrena od roditelja koji su htjeli da im djeca u životu dostignu više nego što su oni mogli. Naše najranije percepcije svijeta mogu se oblikovati prema knjigama koje čitamo, pa je bitno da djeca vide pravi odraz društva u literaturi koja im je na raspolaganju. Voljela bih vidjeti više pozitivnih prikaza romske povijesti i kulture u književnosti za djecu, kako bi naši mališani pronašli uzore koji im liče. Nedavno je Tayo Awosusi-Onutor, njemački sintski pjevač, filmaš i aktivist, objavio knjigu na njemačkom jeziku pod nazivom *Jekh, Dui, Drin. Freundinnen in Berlin*. Prati avanturu tri male romske/sintske

djevojčice i vrlo je dražesna priča – ovakva knjiga bi me u dobi od 10 godina puno više osnažila za čitanje nego *Zvonar Crkve Notre Dame*!

Koje društvene platforme koristite za razmjenu sadržaja i kako komentirate prednosti društvenih mreža za vlastitu zastupljenost Romkinja, kao i povećanje njihove vidljivosti? Također ste svjesni da mnogi Romi možda nemaju pristup komunikacijskim tehnologijama ili im nedostaje digitalna pismenost potrebna za učinkovito korištenje društvenih medija.

Većinu sadržaja dijelim na Instagramu, ali nedavno sam pokrenula i račun na Twitteru. Društveni mediji omogućili su Romkinjama stvaranje novih obrazaca aktivizma i povezivanje izvan zemljopisnih granica. Osobno sam puno naučila povezujući se s Romkinjama drugih nacionalnosti i iz drugih zajednica, a ta virtualna prijateljstva znatno su obogatila moj rad, ali i osobni život. Zauzimajući ove virtualne prostore, potvrđujemo da je naše postojanje vrijedno u svijetu koji ga uvelike niječe stoljećima. Govor mržnje na društvenim mrežama ostaje stvarnost za većinu nas i to može biti izuzetno iscrpljujuće, ali uvjerena sam da društvene mreže mogu biti stvarno učinkoviti alati – za obrazovanje, podizanje svijesti i stvaranje solidarnosti.

Ipak, znam da mnogi Romi diljem Europe nemaju računalo ili pristup internetu u svojoj kući ili uopće nemaju stalni dom u slučajevima obitelji koje žive na primjer u neformalnim naseljima. Prije pandemije Covida-19, bila sam aktivnija na terenu i znam da to može biti mnogo složenija, a ponekad i nasilna stvarnost u usporedbi s “digitalnim aktivizmom”. Stoga sam svjesna ograničenja projekta poput Romani Herstory. U posljednje vrijeme pokušavam osigurati sredstva za izradu tiskanih višejezičnih obrazovnih knjižica za mlađu publiku, tako da romska djeca i tinejdžeri, a posebno djevojčice, koji nemaju lak pristup komunikacijskim tehnologijama mogu još naučiti o nadahnjujućim Romkinjama koje su prisutne u arhivi.

Kako je moguće uključiti se u rad digitalne knjižnice i što itko može učiniti u svrhu promjene?

Pretplatite se na bilten, podijelite svoje omiljene “priče” na društvenim mrežama, donirajte putem platforme, ako možete, kako biste pomogli u pružanju podrške lokalnim organizacijama pod vodstvom Roma koje rade na obrazovanju Romkinja i romskih djevojaka, pratite @romani.herstory i na Instagramu – to pomaže da se projekt primijeti i poveća. Također, podržite ove fantastične žene: kupujte njihove knjige, njihovu glazbu, njihova umjetnička djela! Voljela bih u arhivu uključiti i više poduzetnica, jer postoji toliko talentiranih i vrijednih Romkinja koje vode vlastiti posao i zaslužuju veću vidljivost.

Koji su Vaši planovi za budućnost? Planirate li proširiti bazu podataka novim projektima?

Romani Herstory je arhiva u tijeku, koja se stalno povećava pa se redovito dodaje novi sadržaj i uzbuđena sam što ću vidjeti da će se baza podataka u budućnosti povećavati i, nadam se, biti dostupna na različitim jezicima, uključujući romske. Definitivno želim nastaviti organizirati kampanje prikupljanja sredstava i koristiti platformu ne samo kao prostor za slavlje, već i za obrazovanje, osvještavanje i podršku zajednici.

No, također se nadam da ću razviti ‘potprojekte’ poput obrazovnih knjižica koje sam gore spomenula. Također sanjam o režiji kratke animirane serije temeljene na svim ovim nadahnutim ženama: animirani filmovi obično su prilično skupi za produkciju, ali su pristupačniji i mogu imati pozitivan utjecaj na mlađu publiku. Nadam se da ću pronaći suradnike i partnere koji će mi pomoći da ovaj san pretvorim u stvarnost.

Objavu ovog teksta podržala je Agencija za elektroničke medije, u sklopu potpore za novinarske radove.

